

Борис Дмитрович Грінченко — видатний український письменник і вчений, критик, мовознавець, освітній і громадський діяч кінця XIX — початку XX століття. Його шанували І. Франко, М. Коцюбинський, Леся Українка, П. Грабовський та інші видатні сучасники.

Б. Грінченко народився 9 грудня 1863 р. на хуторі Вільховий Яр на Харківщині (тепер Сумської області) у родині відставного офіцера зі збіднілих дворян. Сім'я володіла 19 десятинами землі, переважно лісу, та водяним млином. Батько добре знав українську мову, але спілкувався нею тільки із селянами, дома ж розмовляли тільки російською. Але хлопчик змалку любляв слухати мелодичну, поетично-лагідну рідну мову. Грамоті він навчився в сім'ї і досить рано — перечитав усе, що було в батьківській бібліотеці і під впливом прочитаного почав писати вірші.

У 1874 р. вступив до Харківської реальної школи. Саме тоді, під впливом «Кобзаря», він починає збирати та записувати почуті пісні, легенди, казки та ін. фольклорні матеріали. «Першими вчителями літературними» Б. Грінченко називає В. Скотта, Дж. Байрона, В. Гюго, О. Пушкіна, М. Некрасова, О. Кольцова. Саме вони сприяли формуванню вольового характеру письменника.

29 грудня 1879 р. 16-річного юнака було заарештовано за «чтеніє і распространіє» забороненої книжки С. Подолинського «Парова машина». Як наслідок — йому було заборонено навчатись у вищих учбових закладах.

Після року заслання на батьківському хуторі Б. Грінченко повертається до Харкова в пошуках роботи. У невимовно скрутних матеріальних умовах, зароблених репетиторством, він намагався якось існувати, ще й наполегливо працювати над собою, готуючись до екстернату у Харківському університеті на народного вчителя. У 1881 р. він успішно склав екзамен. А злигодні, усілякі труднощі переніс мужньо, заглушаючи їх самоосвітою, книгами та поезією. Не кожний був здатний на таке. Народницькі ідеї полонили душу юного поета і педагога, і він із запалом кинувся у вир громадських справ, продовжуючи вперто вдосконалювати свої знання з історії рідного краю, мови, культури. Одержавши право працювати в школі, Б. Грінченко прагнув свої знання використати на освітній ниві за зразками народної педагогіки та світової науки про виховання. Але дійсність внесла свої корективи.

Молодого вчителя посилають на роботу у відстале село. Ця школа у Введенському запам'яталась назавжди, але не розчарувала його щодо значення учителя в суспільстві.

У 1883 році після літніх курсів вчителів він одержав посаду у селі Олексіївці Зміївського повіту. У Змієві на вчительських курсах Борис Грінченко познайомився з молодою вчителькою Марією Миколаївною Гладиліною. Ця зустріч у його житті була найважливішою. На початку 1884 р. він одружується з Марією Миколаївною, яка стала йому вірним другом і соратником в усіх справах. Письменникові, самотньому в той час, важко було переносити бачене і пережите, а однодумців, щирих і вірних, не зустрічалось. І тільки з Марією Миколаївною танула його самота. Вони були однодумцями і однолітками. Він палко і щиро закохався у цю розумну, добру й відверту дівчину.

У 1887 р. молоде подружжя Грінченків приїздить до с. Олексіївка Слов'яносербського повіту Катеринославської губернії (нині Луганської області), куди їх було запрошено вчителювати.

Спочатку селяни з підозрою і недовір'ям приглядались до нового вчителя, несхожого до тих, які вже були в їхньому селі. Спершу їх найбільш дивувало, що вчитель і вчителька, які приїхали до них, розмовляють «по-мужицькому». Але повільно учні та їх батьки почали розуміти і вже не розпитували, чому він, пан, розмовляє так, як вони. Рідне слово запанувало серед учнів і батьків. За короткий час ця школа стала найкращою в повіті. Тут Грінченко проявив себе як педагог-новатор, досвід якого і до наших днів не втратив своєї актуальності, тут ним написано близько двохсот творів.

Педагогічна, літературна, наукова та громадська діяльність Бориса Грінченка на Луганщині, в селі Олексіївці, має всеукраїнське значення. Можна із впевненістю сказати, що саме тут Б. Грінченко сформувався як письменник. Прозові та поетичні твори, публіцистичні есе — надбання шестирічного перебування в Олексіївці.

На передодні складних політичних подій Грінченки змушені були попрощатися із селом Олексіївка. Доньці Насті прийшла пора продовжити навчання. У той час у Луганську не було такого середовища серед інтелігенції, де б можна було знайти спільне за інтересами товариство. Друзі з Чернігова були зацікавлені переїздом до них Грінченка. Особливо ж — В. Самійленко, М. Коцюбинський, І. Шпраг і Ф. Уманець. Перші два входили у «Братство тарасівців». І сім'я переїздить до Чернігова.

У Чернігові у 1894 році Грінченко влаштувався на посаду ділознавця оціночної комісії. Але за доносом Бориса Дмитровича було звільнено.

Після звільнення Грінченка із Земської управи родина опинилася у скрутному матеріальному становищі. Через деякий час друзі допомогли влаштуватися йому у Чернігівському музеї української старожитності завзятого колекціонера Василя Тарновського. Музей на той час був одним із найбагатших зібрань з історії, мистецтва, літератури, етнографії та археологічних знахідок на Україні. Тільки експонатів за іменем Тараса Шевченка нараховувалось 758.

Борис Грінченко із властивою йому працьовитістю взявся за діло. Разом з Марією Миколаївною цілими днями і вечорами проводив упорядкування нагромаджених безцінних скарбів української старовини. У 1900 році був складений і виданий великий том «Каталога музею українских древностей». Багато довелось їздити по Україні й розшукувати нові невідомі експонати.

Чималу увагу приділяє Б. Д. Грінченко видавничій справі: 50 книжок для народу неймовірно великим тиражем для того часу — 200 тисяч примірників. І це за умов жорстокої заборони, коли не дозволялось видавати українські книжки. Одне з найкращих видань чернігівського «серіалу» — це «Кобза» П. Грабовського. Саме на цей час припадає підготовка і видання тритомної праці з українського фольклору.

Після звільнення з Чернігівського земства Б. Грінченко знову опинився у становищі цілковитої службової невизначеності. Але нова робота знайшла його сама. У 1902 році йому запропонували взяти участь у створенні словника української мови. І сім'я Грінченків вирішила відгукнутися на запрошення. Вони переїжджають до Києва. Матеріальні умови в Києві були набагато кращими. Але це не змінило ні характеру, ні працьовитості Грінченка. Він повністю поринув у роботу над словником, який мав бути закінчений до першого листопада 1904 року.

Хоч частина словника вже була зібрана, але весь тягар підготовки видання ліг на плечі Бориса і Марії Грінченків. Важко працюючи, вони досягли успіху. «Словарь української мови» вийшов у світ 1907-1909 рр. у 4 томах. Він містить 68 тисяч українських слів з народної та писемної мови, починаючи від Котляревського і до початку ХХ століття.

Словник був відзначений Російською Імператорською Академією Наук — удостоєний другої премії М. І. Костомарова.

Під час перебування у Києві Б. Грінченко не тільки працював над словником, а й займався громадською діяльністю. У 1905-1907 роках його діяльність здебільшого зосередилася навколо організації української преси і товариства «Просвіта».

На початку 1906 року у дочки Грінченків Насті розвинувся туберкульоз. Невдовзі надійшла трагічна розв'язка: Настя Грінченко померла 1908 року, а вслід за нею і її крихітний син, єдиний онук письменника. Грінченко тяжко пережив нещастя, у яке потрапила його родина. Він починає хворіти і у вересні 1909 року виїздить разом з дружиною на лікування до Італії. Південне місто Оспедаленні стало його останнім життєвим притулком.

6 травня 1910 р. не стало видатного українського письменника, вченого, освітнього і громадського діяча. Похорони відбулися 9 травня у Києві на Байковій горі. Дуже багато людей висловлювали свій сум з приводу втрати письменника, широко відгукнулася українська та російська преса. Статті, присвячені Б. Грінченкові, з'явилися в багатьох зарубіжних виданнях — в Італії, Франції, США, Австралії, Бразилії.

Вдячні нащадки глибоко шанують невтомного трудівника. У селі Олексіївці відкрито перший у світі пам'ятник Борисові Дмитровичу Грінченкові. Зараз розпочато роботу над створенням меморіального комплексу.
